

CARTEA DE PE NOPTIERĂ

LEV TOLSTOI (1828, Iasnaia Poliana – 1910, Astapovo), romanțier, povestitor, eseist și dramaturg rus. Capodoperele lui epice, *Război și pace* și *Anna Karenina*, au avut o influență hotărâtoare asupra dezvoltării romanului, iar credințele și ideile lui filozofice, sociale, politice, teologice și estetice, propovăduite de-a lungul vieții prin celelalte opere, sunt cunoscute sub denumirea de „tolstoism”. Proza, dramaturgia și scrierile sale autobiografice constituie o vastă frescă a Rusiei secolului al XIX-lea, în care reconstrucția sociografică, meditația istorică și analiza psihologică se combină exemplar cu reflecția asupra unei lumi alternative ideale. Tolstoi s-a manifestat totodată ca reformator în domeniul educației și, spre sfârșitul vieții, ca fervent comentator al învățăturilor cristice.

Bibliografie selectivă:

Romane: *Război și pace* (1865–1869), *Anna Karenina* (1873–1877), *Învieerea* (1899).

Nuvele și povestiri: *Amintiri din Sevastopol* (1855–1856), *Trei morți* (1859), *Cazacii* (1863), *Prizonierul din Caucaz* (1872), *Moartea lui Ivan Ilici* (1884–1886), *Ivan Prostul* (1886), *Sonata Kreutzer* (1889–1891), *Stăpân și slugă* (1895), *Cuponul fals* (1911; scris în perioada 1896–1904), *Hași Murad* (1912; scris în perioada 1902–1904).

Teatru: *Puterea întunericului* (1887), *Cadavrul viu* (1911; scris în 1900).

Scrieri filozofice: *Religia mea* (1883), *Împărăția lui Dumnezeu este cu tine* (1894), *Ce este arta?* (1897), *Calendarul înțelepciunii* (1910).

Scrieri autobiografice: *Copilăria* (1852); *Adolescența* (1854); *Tine-rețea* (1856).

La Editura Humanitas au apărut *Moartea lui Ivan Ilici și Despre Dumnezeu și om. Fragmente din jurnalul ultimilor ani* (1907–1910).

LUANA SCHIDU traduce din engleză, franceză și rusă și este editor de carte. A tradus, printre altele, Vladimir Nabokov, *Vrăjitorul* (Premiul pentru traducere al Fundației Andrei Bantăș acordat de Uniunea Scriitorilor din România, 2005); Lev Tolstoi, *Cuponul fals*; William Maxwell, *La revedere, pe mâine* (apărute în colecția „Cartea de pe noptieră”); Aleksandr Soljenițin, *Casa Matrioniei*; Anaïs Nin, *Incest, Foc, Henry și June*; Tatiana Tolstaia, *Zâtul*; Graham Swift, *Lumina zilei*; Laura Kasischke, *Prin fața ochilor*.

Lev Tolstoi

Moartea lui
Ivan Ilici

Traducere din rusă de
LUANA SCHIDU

HUMANITAS
BUCUREȘTI

I

În marea clădire a Palatului de Justiție, într-o pauză a procesului Melvinski, membrii completului și procurorul se adunară în cabinetul lui Ivan Egorovici Șebek și începură să discute despre faimoasa afacere Krasovski. Fiodor Vasilievici susținea cu înflăcărare că aceasta nu era de competența justiției, Ivan Egorovici o ținea pe-a lui, iar Piotr Ivanovici, care de la bun început stătuse deoparte și nu intrase în dispută, răsfoia ziarul *Vedomosti*, care tocmai sosise.

— Domnilor! zise el. Cică a murit Ivan Ilici.

— Serios?

— Poftim, citiți, îi răspunse el lui Fiodor Vasilievici și-i întinse ziarul proaspăt, încă mirosind a cerneală.

Într-un chenar negru era un anunț: „Praskovia Fiodorovna Golovina anunță cu durere rudelor și cunoscuților încetarea din viață a iubitului ei soț Ivan Ilici Golovin, judecător

la Curtea de Justiție, în data de 4 februarie 1882. În mormântarea va avea loc vineri la amiază.”

Ivan Ilici era coleg cu cei de față și toți îl îndrăgeau. Cu câteva săptămâni în urmă se îmbolnăvisese – se spunea că boala era incurabilă. Postul lui rămăsese vacant, dar se presupunea că, în cazul morții sale, ar putea fi numit Alexeev pe acel post, iar în locul lui Alexeev fie Vinnikov, fie Ștabel. Astfel că, aflând de moartea lui Ivan Ilici, primul gând al fiecăruia dintre domnii adunați în cabinet a fost legat și de mutările sau promovările – ale lor sau ale cunoscuților – pe care această moarte avea să le influențeze.

„Acuma probabil că o să primesc postul lui Ștabel sau al lui Vinnikov”, își zicea Fiodor Vasilievici. „Mi s-a promis de mult, iar avansarea asta o să-mi aducă opt sute de ruble în plus, pe lângă alocația de cancelarie.”

„O să trebuiască să solicit mutarea lui cumnatu-meu de la Kaluga”, medita Piotr Ivanovici. „Ce-o să se bucure nevastă-mea! De-acu' n-o să mai poată să spună că n-am făcut niciodată ceva pentru rudele ei.”

— Bănuiam eu că nu se mai face bine, spuse cu voce tare Piotr Ivanovici. Păcat.

— Dar de fapt ce-a avut?

— Doctorii n-au putut să stabilească. Adică au stabilit, dar fiecare altceva. Când l-am văzut eu ultima oară, mi s-a părut că o să-și revină.

— Eu n-am mai fost la el de la sărbători. Mă tot țineam să mă duc.

— Avea o situație bună?

— Se pare că nevastă-sa avea ceva proprietăți, dar nu mare lucru.

— O să trebuiască să ne ducem. Stăteau al naibii de departe.

— Departe de dumneata. Pentru dumneata orice e prea departe.

— Uite, nu poate să-mi ierte că stau lângă râu, zise zâmbind Piotr Ivanovici către Șebek.

Și, începând să discute despre distanțele dintre diferite zone ale orașului, plecară la ședință.

Pe lângă considerațiile pe care această moarte le stârnise în mintea fiecăruia pe tema mutărilor și schimbărilor posibile în urma ei, faptul în sine al morții unui cunoscut apropiat prilejui, ca întotdeauna, tuturor celor care aflară despre ea bucuria că murise el, și nu ei.

„Cutare a murit; da' uite că eu nu“, se gândea sau simțea fiecare. Cunoștințelor apropiate,

așa-numiților prieteni ai lui Ivan Ilici, le trecea prin minte fără să vrea acest lucru, precum și că acum vor fi nevoiți să îndeplinească obligația foarte plictisitoare de a se duce la parastas și de a-i face văduvei o vizită de condoleanțe.

Cei mai apropiați îi erau Fiodor Vasilievici și Piotr Ivanovici.

Piotr Ivanovici îi fusese coleg la Școala de Jurisprudență și se simțea dator față de Ivan Ilici.

La prânz, după ce-i dădu soției sale vestea morții colegului său, comunicându-i și posibilitatea transferării fratelui ei la serviciul lor, Piotr Ivanovici își puse fracul și se duse la Ivan Ilici.

La intrarea în apartamentul acestuia se aflau un cupeu și două birje. Înăuntru, în vestibul, lângă cuier, era rezemat de perete un capac de sicriu ce-ți lua ochii, împodobit cu ciucuri și fireturi bine curățate de praf. Două doamne în negru își scoteau cojoacele. Pe una, sora lui Ivan Ilici, o cunoștea; cealaltă îi era necunoscută. Colegul lui Ivan Ilici, Schwartz, tocmai cobora și, văzându-l din capul scării pe cel care intrase, se opri și închise șugubăț un ochi,

parcă zicându-i: „Săracu' Ivan Ilici, proastă afacere: noi am scăpat!”

Fața încadrată de favoriți englezești a lui Schwartz și silueta lui subțire, în frac, avea, ca întotdeauna, o solemnitate elegantă, și această solemnitate, mereu în contrast cu firea lui jucăușă, emana aici un farmec aparte. Așa i se părea lui Piotr Ivanovici.

Lăsa doamnele să treacă, apoi porni încet pe scară în urma lor. Schwartz nu începu să coboare, ci rămase sus. Piotr Ivanovici pricepu de ce: evident, voia să stabilească împreună unde aveau să joace cărți în seara aceea. Doamnele urcară la văduvă, iar Schwartz, cu buzele strânse sobru, dar cu o privire jucăușă, îi arătă din sprâncene că încăperea în care se afla mortul era la dreapta.

Piotr Ivanovici intră, cum se întâmplă întotdeauna în astfel de împrejurări, neștiind prea bine ce gesturi se cereau acolo. Un lucru îi era clar: că într-o situație ca asta oricum nu strică niciodată să-ți faci cruce. Nu era sigur însă că trebuia să te și înclini în același timp, așa că apelă la un compromis: pășind în cameră, se tot închina, înclinându-se ușor. În măsura în care îi permiteau mișcările mâinilor și ale capului, cercetă și încăperea. Doi tineri, dintre

care unul elev de gimnaziu, probabil nepoți ai răposatului, ieșiră din cameră făcându-și, la rândul lor, cruce. O bătrânică stătea în picioare nemișcată, iar o doamnă cu sprâncenele ridicate în mod bizar îi tot spunea ceva în șoaptă. Un diacon vioi, hotărât, îmbrăcat în surtuc, citea ceva cu glas tare, cu o intonație ce nu admitea împotrivire; servitorul Gherasim, trecând cu pași ușori prin fața lui Piotr Ivanovici, presăra ceva pe jos. Privindu-l, Piotr Ivanovici simți pe loc un miros vag de cadavru în descompunere. Ultima dată când fusese pe la Ivan Ilici îl văzuse pe acest mujic în birou; îndeplinea rolul de infirmier și Ivan Ilici îl îndrăgea nespus. La mijlocul distanței dintre sicriu, diacon și icoanele aflate pe o măsuță din colțul încăperii, Piotr Ivanovici se tot închina, făcând vagi plecăciuni. Apoi, când i se păru că această mișcare a mâinii care făcea cruce durase deja un pic prea mult, se opri și începu să cerceteze mortul.

Acesta era întins, ca toți morții, zăcând greu, funebru, cufundat cu membrele țepene în căptușeala sicriului, cu capul culcat pentru totdeauna pe pernă și, ca la toți morții, îi ieșea în evidență fruntea galbenă, ca de ceară, cu tâmpilele adâncite și pleșuve și nasul proeminent,

ce parcă stătea să cadă peste buza de sus. Era foarte schimbat, slăbise și mai mult de când nu-l mai văzuse Piotr Ivanovici, dar, ca la toți morții, fața îi era mai frumoasă și, ceea ce era important, mai expresivă decât păruse când trăia. Avea aerul că făcuse ceea ce avusese de făcut, și făcuse bine. Transmitea, de asemenea, o dojană sau un avertisment pentru cei în viață. Acest avertisment i se părea lui Piotr Ivanovici nelalocul lui sau, în orice caz, fără nici o legătură cu el. Începea să aibă o senzație neplăcută, așa că se mai închină o dată în grabă, și, după cum i se păru lui însuși, prea repede, necuviincios în împrejurările date, se întoarse și porni spre ușă. Schwartz îl aștepta în hol, cu picioarele rășchirate și cu mâinile la spate, jucându-se cu jobenul. Simpla vedere a siluetei vioaie, îngrijite și elegante a lui Schwartz îl învioră pe Piotr Ivanovici. Înțelese că el, Schwartz, era mai presus de toate acestea și nu se lăsa covârșit de atmosfera depri-mantă. Chipul lui spunea un singur lucru: „incidentul priveghiului pentru Ivan Ilici nu poate în nici un caz să constituie un motiv suficient pentru a schimba ordinea de zi, adică nimic nu mă poate împiedica să amestec cărțile dintr-un pachet proaspăt desfăcut în seara

asta, în timp ce valetul va aduce patru lumânări neîncepte; în general nu există nici un temei pentru a presupune că acest incident ne-ar putea împiedica să petrecem în mod plăcut și seara de azi". Îi și spuse asta în șoaptă lui Piotr Ivanovici când acesta trecu pe lângă el, propunându-i să se întâlnească pentru o partidă la Fiodor Vasilievici. Lui Piotr Ivanovici însă nu-i era sortit, pesemne, să joace cărți în seara aceea. Praskovia Fiodorovna, o femeie scundă și grasă care, în ciuda tuturor strădaniilor ei, se tot lățea de la umeri în jos, înveșmântată în negru de sus până jos, cu capul acoperit cu dantelă și cu sprâncenele ridicate la fel de bizar ca doamna care stătea lângă sicriu, ieși din apartamentele ei împreună cu alte doamne și, conducându-le spre ușa camerei mortuare, zise:

— Acum o să înceapă slujba; poftiți.

Schițând o plecăciune indecisă, Schwartz se opri, fără să urmeze, dar nici să refuze această invitație. Recunoscându-l pe Piotr Ivanovici, Praskovia Fiodorovna suspină, se apropie de el, îl luă de braț și spuse:

— Știi că i-ai fost un prieten adevărat lui Ivan Ilici... și îl privi, așteptând de la el o reacție corespunzătoare acestor vorbe.